

POSTANAK ŠAHA

Podrijetlo šaha nije dovoljno poznato. Prvo spominjanje šaha datira s kraja 6. stoljeća poslije Krista, ali općenito se smatra da je ova igra nastala znatno ranije, vjerojatno oko početka naše ere. To se zaključuje iz činjenice da je izumitelj igre među figure uvrstio i onu koja simbolizira bojna kola, oružje koje je u 6. st. bilo već odavno zastarjelo.

Šah je vjerojatno nastao u Indiji. Na sanskrtu igra nosi naziv "čaturanga" ("čatarunga"), što znači "četverodjelna"; to je također pjesnički izraz za vojsku, koja je imala četiri roda: pješake, konjaništvo, slonove i bojna kola. Ime su preuzeli Perzijanci (Iranci) kao "čatrang", a od njih Arapi kao "šatrandž". Ipak, neki smatraju da je igra nastala u Kini ili Središnjoj Aziji.

Legenda, izmišljena tek u novom vijeku, pripisuje izum šahovske igre grčkom junaku Palamedu: izmislio ju je za vrijeme opsade Troje, da bi razbio dosadu tijekom deset godina opsade.

Prva spominjanja šaha u literaturi potiču iz Indije i Irana. Krajem VI. stoljeća, šah se spominje u indijskoj poemi "Vasavadatta", pisanoj na sanskrtu te u isto vrijeme u iranskoj poemi "Karnamuk". Godine 620. zabilježeno je igranje šaha u Egiptu.

Nadalje, u arapskoj literaturi, šah je prvi put spomenut u jednoj romantičnoj poemi 720. godine. Nakon toga, šah u islamskom svijetu postiže veliku popularnost.

Godine 786. zabilježeno je, da je kalif Harun al-Rašid vrlo rado igrao šah te organizirao mečeve najboljih igrača i pobjednike darivao velikim nagradama (imanja sa seljacima), kakvima se do danas nijedan profesionalni šahist nije približio. Ljubitelji i mecene bili su i kasniji kalifi i drugi vladari u Aziji. Najstariju zabilježenu partiju odigrali su u IX. stoljeću kalif al-Nuktadi i znameniti igrač al-Suli. Kasniji su glasoviti majstori, npr. Abulafath, po narodnosti Tadžik (XI. -XII. st.) i Ali Šatrandži (XV st.), koji je boravio i igrao na dvoru Timur-Lenka u Samarkandu.

U arapskom svijetu postalo je izuzetno popularno sastavljanje i rješavanje šahovskih problema (mansuba). Prvi sastavljeni šahovski problem pripisuje se bagdaskom kalifu Bilahu, 840. godine.

Prva knjiga koja sadrži analize pojedinih šahovskih otvaranja pojavila se 910. godine. Autor je al-Lajlaj.

Zanimljivo, jedna legenda povezuje šahovnicu (aštapadu) s tzv. geometrijskom redom, čija svojstva zaprepašćuju ljude koji nisu skloni matematici.

"Bio jednom davno velik car Šeram, koji je htio nagraditi 'skromnog' matematičara Sesa za njegovo otkriće šahovske ploče, i rekao mu je neka traži što hoće. Sesa je rekao: Želim da mi date za prvo polje na

ploči jedno zrno pšenice, za drugo polje dva zrna, za treće četiri, za četvrto osam, i tako za svako sljedeće dva puta više zrna nego za prethodno polje. Car se iznenadio, rekao: Zar samo to? Nema problema, dobit ćeš svoju vreću pšenice poslije ručka. No, carevi matematičari su računali dva dana, da bi dobili koliko zrna treba predati Sesi, i izračunali su da taj broj iznosi: 18 446 744 073 709 551 615. Car se zamislio, jer matematičari su mu rekli, da njegove robne zalihe nisu dostatne, pa da ih ima i sto puta više ne bi bile dostatne. I napokon je smislio, pozvao je Sesa i rekao mu: "Dragi čovječe, ja te ne želim prevariti niti za jedno zrno, pa ćeš ti svoju nagradu brojati zajedno s mojim slugama." Čuvši to, Sesi je postalo neugodno, i počeo se ispričavati, da ima hitnoga posla, jer mu je sestra na drugom kraju zemlje pred porodom, a muž joj je umro, našto se car nasmijao i dao mu bogatu poputbinu, da širi glas svijetom o milostivosti cara Šerama."

